

ปีที่ 26 ฉบับที่ 9085 วันพุธที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2556 หน้า 9

สุดยอด 'นักวิทย์' คิดทันโรค

● กานต์ดา บุญทอง

อด

ก 3 เดือนนับจากนี้ทั่วโลกต่างตื่นกลัวในโรคไวรัสอีโอส

ผู้ที่สร้างคุณประโยชน์ให้กับมนุษยชาติ ขณะนี้แวดวงนักวิทยาศาสตร์ไทยเพิ่งเสร็จสิ้นจากการประกาศรายชื่อนักวิทยาศาสตร์ดีเด่น ประจำปี 2556 ผู้ที่สร้างคุณประโยชน์ให้กับสังคมไทยเป็นผู้ที่มีผลงานดีเด่น มีคุณธรรมและจริยธรรมสูง สมควรที่จะได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติและเป็นแบบอย่างให้กับเยาวชนรุ่นหลัง

"ดร.บรรจบ ศรีภัก" นักวิจัยคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (มข.) ที่ใช้เวลากว่า 28 ปีอยู่กับการศึกษาวิจัยโรคพยาธิใบไม้ตับ เป็นผู้ครองครองรางวัลอันทรงเกียรตินี้ จากการพิจารณาตัดสินโดยมูลนิธิส่งเสริมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในพระบรมราชูปถัมภ์

วิทยาศาสตร์มีคำตอบ

"สาเหตุการติดเชื้อพยาธิใบไม้ตับ เกิดจากพฤติกรรมบริโภคที่ผิดวิธี เช่น การกินหอยปลาทูหรือปลาดิบอย่างปลาน้ำขาว ซึ่งเป็นปลาน้ำจืดที่มีพยาธิใบไม้ตับระยะติดต่อ และถ้ากินเข้าไปก็จะติดเชื้อพยาธิใบไม้ตับ รวมถึงปลาทูทะเลที่มีเกลืออื่นๆ ในแหล่งน้ำธรรมชาติก็เพิ่มความเสี่ยงในการเกิดโรคเช่นกัน" ดร.บรรจบกล่าว

แม้ปัจจุบันมียาขับพยาธิให้เลือกกินสารพัด แต่กลับไม่ใช่วิธีที่ได้ผลเสมอไปหากพฤติกรรมบริโภคปลาดิบยังไม่เปลี่ยน แม้ว่าฤทธิ์ยาจะช่วยขับพยาธิออกได้ก็จริง แต่พยาธิที่ร่างกายได้รับบ่อยครั้งจะกระตุ้นให้เซลล์เยื่อหุ้มลำไส้หลังสร้างไข่โตขึ้นทำให้เกิดการอักเสบ ซึ่งระยะยาวเป็นสาเหตุทำให้เกิดโรคมะเร็งท่อน้ำดีได้

ดร.บรรจบได้ทำการศึกษาและค้นพบกลไกทางภูมิคุ้มกันพยาธิวิทยา (immunopathology) การอักเสบรอบท่อน้ำดีจากการติดเชื้อพยาธิใบไม้ตับ โดยพบว่าสารคัดหลั่งจากตัวพยาธิสามารถแทรกซึมเข้าไปในเซลล์เยื่อหุ้มลำไส้แล้วกระตุ้นให้เกิดการหลั่งสารซีไคไลน์การอักเสบหลายชนิด โดยเฉพาะ Interleukin 6 นำไปสู่การอักเสบและการสร้างสารอนุมูลอิสระไปทำลายสารพันธุกรรมของเซลล์เยื่อหุ้มลำไส้ ทำให้ยื่นที่ควบคุมการเจริญเติบโตของเซลล์ผิดปกติ

เขายังพบว่า สารคัดหลั่งออกจากตัวพยาธิยังสามารถกระตุ้น ทำให้เซลล์เยื่อหุ้มลำไส้แบ่งตัวเพิ่มจำนวนขึ้น หากเซลล์เยื่อหุ้มลำไส้ที่มีคุณภาพทำลาย

เครื่องมือตรวจเนื้อเยื่อทางพยาธิวิทยา

เพียงจำนวนมากขึ้นที่สุดก็จะนำไปสู่การเกิดมะเร็งท่อน้ำดี และหากมีการติดเชื้อพยาธิใบไม้ตับที่มีการอักเสบและทำลายสารพันธุกรรมมากขึ้น ก็จะนำไปสู่การเกิดมะเร็งได้เร็วขึ้น

จากโมเดลสู่การใช้จริง

การติดเชื้อพยาธิใบไม้ตับเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดโรคมะเร็งท่อน้ำดี ซึ่งพบมากที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะหมู่บ้านรอบแก่งละว้า ซึ่งเป็นพื้นที่ชุมชนขนาดเล็กอันดับที่ 16 ของประเทศไทย มีพื้นที่ประมาณ 12,000 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ อ.บ้านแฮด และ อ.บ้านฝาง จ.ขอนแก่น

จากผลการศึกษาการติดเชื้อพยาธิใบไม้ตับในผู้ใหญ่อายุ 20-60 ปี พบว่า ในพื้นที่ 11 หมู่บ้านรอบแก่งละว้าอ.บ้านฝาง มีอุบัติการณ์มะเร็งท่อน้ำดีในระยะเวลา 20 ปีสูงสุด

ในขอนแก่น จึงถูกหยิบยกให้เป็นชุมชนต้นแบบในโครงการ "ละว้าโมเดล" และว่าโมเดล เป็นโครงการต้นแบบที่จะศึกษาและหาทางป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับแบบชุมชนมีส่วนร่วม และบูรณาการในลักษณะเป็นภาคีเครือข่ายด้านพยาธิใบไม้ตับ ประกอบด้วย

ด้วย สาธารณสุขอำเภอ สภานีออน้อยและเจ้าหน้าที่ อสม. องค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียน และภาคประชาชน (โดยผู้เฒ่าชุมชน) เน้นในเรื่องการให้ความรู้สำหรับควบคุมโรค และการให้ความรู้ในการรักษาโรคพยาธิใบไม้ตับเพื่อไปยังที่พัฒนาไปสู่ชุมชนที่

ละว้าโมเดลเป็นตัวอย่างแห่งความสำเร็จที่ประสบความสำเร็จ ทั้งเชิงโอกาสต่อยอดไปสู่ชุมชนอื่นๆ ในพื้นที่ภาคอีสานและภาคเหนือ ประเทศลาว และเวียดนาม ซึ่งวิถีชีวิตและวัฒนธรรมการกินปลาคล้ายกัน เพื่อลดอุบัติการณ์ของโรคดังกล่าวให้เหลือน้อยที่สุด โมเดลนี้ยังประยุกต์ใช้กับโรคพยาธิใบไม้ในเลือด ซึ่งพบมากในประมงพื้นบ้านได้อีกด้วย

"การจะทำงานวิจัยให้ประสบความสำเร็จนั้น คนที่ทำงานวิจัยต้องทำด้วยใจ ต้องใส่ใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ถนัด และหากจะมีประโยชน์ต่อชุมชนต้องสั่งมาได้จากอาสาสมัครความสำเร็จสูงสุด ผมเป็นคออีสานอยากเห็นคนในพื้นที่ตระหนักถึงงานรุนแรง และพิษภัยของพยาธิใบไม้ตับที่จะนำไปสู่โรคร้ายอย่างมะเร็งท่อน้ำดี ที่ยังคุกคามสุขภาพของคนอีสาน ผมและทีมงานจึงมุ่งหน้าทำวิจัยเรื่องนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนมากที่สุด" คำกล่าวจากเจ้าครองรางวัลนักวิทยาศาสตร์ดีเด่นนี้